

Blomqvist Tünde

A SVÉD OLVASÓ MAGYAR IRODALMA A 2000-ES ÉVEKBEN

Majdnem biztosak lehetünk abban, hogy a mai magyar átlagolvasó svéd irodalomról alkotott elképzelésében kiemelkedő helyet foglal el a krimi mint műfaj. A kérdés azonban fordítva is izgalmas lehet, amennyiben arra lennénk kíváncsiak, hogy a svéd olvasóhoz milyen alkotások jutnak el a magyar irodalomból. Vajon a magyar olvasókhoz hasonlóan, a svédek is meg tudnának jelölni valamilyen műfaji besorolást vagy témát, amellyel a hozzájuk eljutott magyar irodalmat röviden jellemezni tudnák?

Mivel a magyar, forrásnyelvként nem tartozik a világnyelvek közé, érdekes lehet azon irányelvek vizsgálata, amelyeket figyelembe vesznek a fordításra alkalmas művek vagy írók kiválasztása során. Melyek lehetnek azok az irodalmi művek vagy műfajok, esetleg írók, amelyek és akik felkeltik a svéd kiadók figyelmét, majd fordítás és megjelenés után bekerülnek a svéd könyvpiacra?

Yvonne Lindqvist svéd fordító-kutató szerint a svéd irodalomnak szüksége van a fordításokra ahhoz, hogy saját irodalmi repertoárját bővítsse.¹ A lefordított alkotásoknak valószínűleg előbb nagyobb nyelv- és kultúrterületeken kell helyállniuk, mielőtt a svéd irodalmi kör érdeklődését felkeltenék, és fordításra méltónak tartanák. Ez fordított esetben is így működött, hiszen a svéd műveket korábban gyakran német fordítás után – és annak köszönhetően – ismerte meg a magyar olvasó. Lindqvist többek között ezt a jelenséget kutatta a Karib-térség irodalma és skandináv irodalom közötti fordítások feltérképezése során. Az ún. „dupla irodalmi elismerés”² szükségesnek tűnt a karib-térségi szép-irodalom svédre való fordításakor. Ez azzal járt, hogy a Karib-térség irodalmának először a francia irodalomba kellett betörnie, majd pedig angol fordításban is meg kellett állnia a helyét, mielőtt svédül egyáltalán esélyt kaphatott. Ez alapján felvetődik a kérdés, hogy a magyar irodalomnak is elkerülhetetlen-e egy másik kultúrában és/vagy nyelven is bizonyítania, mielőtt a svéd befogadóvá válik rá. Mivel sem a svéd,

1 Yvonne LINDQVIST, *Det skandinaviska översättningsfältet – finns det?* [Létezik-e a skandináv fordítói közeg?], Språk & Stil NF 25, 2015, 69–87.

2 Uo., 71.

sem pedig a magyar nem tartozik a domináns világirodalmak közé, a két nyelv közötti fordítások leépíthetik azokat a már létező modelleket, amelyek a fordításelemzések során a *centrum* és *periféria* kérdéseire koncentrálnak.³ Amennyiben mind a magyar, mind a svéd irodalmi közeg periférikusnak tekinthető, ez a tény feltételezi egyéb, domináns pozíciók jelenlétét egy globális fordítási közegben. Ez lehet olyan kulturális és nyelvi közegben elért elismerés, amelyet a forrásnyelvi közeg és célnyelvi közeg is elfogad és mérvadónak tekint. Ezzel is magyarázható a svéd krimi irodalom németen keresztüli sikeres szereplése a magyar könyvpiacra.

Vitathatatlan azonban az a műfajbeli eltérés, amely a svéd és magyar irodalmi közegben egymás művei iránti érdeklődés tekintetében mutatkozott az 1990-es években. A fordításban megjelent alkotások műfaji besorolása során észrevehető, hogy a svéd irodalmi közeg a kortárs kanonizált magyar irodalom iránt érdeklődik, erre mutatkozik befogadóvá. Ezzel párhuzamosan a magyar közeg még mindig a skandináv krimikkel asszociálja a kortárs svéd irodalmat. Még ha a magas és alacsony irodalom distinkciója egyre inkább háttérbe is szorul, megmaradva ennél a felosztásnál, azt vehetjük észre, hogy a svéd irodalom alacsony irodalmat exportál és magas irodalmat importál. Míg a svéd irodalomról egyből a krimi ugrik be a magyar olvasónak, addig a svéd olvasó, jó esetben, magyar írók neveiben gondolkodik, és Esterházy, Krasznahorkai, valamint természetesen, főként a Nobel-díj után, Kertész Imre nevét használja fel a kortárs magyar irodalom körülírására.

A svédül megjelent magyar szépirodalom bibliográfiai összegzésének különböző formái már hozzáférhetőek. Publikáció formájában az 1845–1995 közötti időszak ilyen formában feldolgozásra került.⁴ Jelen tanulmány az utóbbi tíz év (2008–2018) magyar–svéd fordításainak áttekintésére vállalkozik, arra fókuszálva, hogy a magyar írók közül kiket fordítanak ma svédre, kik azok a fordítók, akik erre vállalkoznak, illetve melyek azok a svéd könyvkiadók, amelyek a köteteket gondozzák.

3 Vö. *Uo.*

4 Lásd Maria MÜLLER & Tomas KERTÉSZ, *Ungersk skönlitteratur i svensk översättning 1845–1978. En bibliografi* [Magyar szépirodalom svéd fordításban 1845–1978. Bibliográfia], Universitetsbiblioteket, Göteborg, 1980., és Maria MÜLLER, *Ungersk skönlitteratur i svensk översättning 1980–1995. En bibliografi* [Magyar szépirodalom svéd fordításban 1980–1995. Bibliográfia], Universitetsbiblioteket, Göteborg, 1996.

A magyar írók ismertsége a svéd könyvpiacra

A számokból kiindulva megállapíthatjuk, hogy évente ötnél kevesebb magyar mű jelenik meg svéd fordításban. Az idei év nem volt termékenynek mondható, hiszen eddig csak Esterházy *Hasnyálmirigynaplóját* adták ki svédül.⁵ De a tavalyi év sem volt ennél bőkezűbb, ugyanis akkor csak Krasznahorkai László *Seiobo járt odalent* című művével ismerkedhetett meg a svéd olvasóközönség.⁶ Az utóbbi tíz év ilyen szempontból legtermékenyebb éve a 2015-ös volt, amikor tizenegy magyar művet adtak ki svéd fordításban, köztük két gyerekirodalmi alkotást is.

A vizsgált időszakban svédül is megjelent magyar írók különböző helyeket töltenek be a svéd irodalmi köztudatban. Vannak közöttük olyanok, akiket korábbi fordításoknak köszönhetően már ismerhet a svéd olvasó, és olyanok is, akiknek munkáját ebben a periódusban fordították le először svédre. Az utóbbi tíz évben huszonhárom magyar író egy vagy több művét adták ki svéd fordításban. Esterháznak, Kertész Imrének, Márainak és Nádasnak jelentek már meg kötetei 2008 előtt is. Új kiadást egyedül Kertész Imre *Sorstalansága* ért meg. Ez valószínűleg a Nobel-díj odaítélése tizedik jubileumának köszönhető. Az első svéd nyelvű kiadása 1985-ben látott napvilágot Maria Ortman fordításában,⁷ majd 1998-ban új – a mai köztudatban elfogadott – svéd címmel jelent meg újra.⁸ Egy 2003-as új kiadás után jelent meg negyedjére 2012-ben a Norstedts kiadó klasszikusainak sorozatában. Ezenkívül hangoskönyv formátumban, könnyen olvasható kiadásban és zsebkönyvként is kiadták. Ehhez azonban szükséges volt a Nobel-díj hozta ismertség, mert sem Kertész más műve, sem pedig más magyar alkotás nem ért el ennyi svéd kiadást.

Kertész Imrén kívül a Krasznahorkai-műveket is olvashatták már az 1980-as években svédül, illetve megjelentek részletek a *Sátántangó*-ból is. De teljes kötet 2014-ig nem került kiadásra. Hasonlóképpen különböző irodalmi lapokban jelentek meg már korábban Kosztolányi-írások svédül, de a 2000-es évek végéig Kosztolányinak sem jelent még svéd kötet. Viszont a vizsgált időszakban kiadtak egy váloga-

5 Lásd Péter ESTERHÁZY, *Bukspottkörteldagbok*, ford. Ildikó MÁRKY – Gunnar D. HANSSON, Weyler, Stockholm, 2018.

6 Lásd László KRASZNAHORKAI, *Seiobo där nere*, ford. Daniel GUSTAFSSON, Norstedt, Stockholm, 2017.

7 Lásd Imre KERTÉSZ, *Steg för steg*, ford. Maria ORTMAN, Fripress, Bromma, 1985.

8 Lásd Imre KERTÉSZ, *Mannen utan öde*, ford. Maria ORTMAN, Norstedt, Stockholm, 1998.

táskötetet, mely verseket, illetve novellákat is tartalmaz,⁹ valamint a *Pacsirta* című regénye is napvilágot látott.¹⁰

Szerb Antalnak is csupán két novellája jelent meg svédül az 1960-as és 1970-es években, majd az utóbbi időben három könyvét is lefordították.¹¹ Krasznahorkaival együtt ilyen szempontból talán a legsikeresebbnek nevezhetők, hiszen annak ellenére, hogy a svéd közönség számára kötetek korábban nem voltak elérhetőek, az eltelt tíz évben három kötetük is megjelent. Krasznahorkainak *Az ellenállás melan-kóliája* 2014-es svéd kiadása után további két művét is megjelentették, a *Sátántangót* 2015-ben és a *Seiobo járt odalent*-et 2017-ben.

Ugyancsak olvasható volt már az 1970-es években is Weöres Sándor, a Svédországban élő magyar költőnek, Thinsz Gézának köszönhetően, aki Weöres több versét is lefordította és kötetbe is szerkesztette, majd a Bonnier kiadó gondozásában meg is jelentette 1973-ban. Thinsz a Nobel-díjas Tomas Tranströmerrel együttműködve több alkalommal is fordított Weöres-verseket, melyeket különböző svéd irodalmi lapokban jelentettek meg. 2009-ben elkészült Ove Berglund tolmácsolásában a következő svéd nyelvű Weöres-válogatáskötet is.

A magyar szerzők között vannak azonban olyanok is, akiknek alkotásait az eltelt tíz évben először olvashatták svédül, ilyen például Földényi F. László vagy Villányi László. De a magyar megjelenéshez képest viszonylag korán fordították svédre például Bartis Attila *A nyugalom* című művét,¹² Dragomán György *A fehérr királyát*,¹³ Gárdos Péter *Hajnali lázát*,¹⁴ Krusovszky Dénes *Elromlani milyénjé*¹⁵ és Tóth Krisztina *Pixeljé*,¹⁶ illetve olyan kortárs költők válogatott verseit, mint Varró Dániel,¹⁷ Mesterházi Mónika és Szabó T. Anna.¹⁸ A könyvek általá-

9 Lásd Dezső KOSZTOLÁNYI, *Kyssen. Noveller och dikter* [A csók. Novellák és versek], ford. Robert MÁSHULT – János KOZMA – Ove BERGLUND, Brända Böcker, Stockholm, 2011.

10 Lásd Dezső KOSZTOLÁNYI, *Lärkan*, ford. Maria ORTMAN, Perenn, Hässleholm, 2015.

11 Antal SEREB, *Legenden Pendragon*, ford. Susanna FAHLSTRÖM, Sivart, Tyresö, 2010.; Uő., *Resa i månlys*, ford. Maria ORTMAN, Nilsson, Malmö, 2015.; Uő., *Det tredje tornet*, ford. Maria ORTMAN, Nilsson, Malmö, 2016.

12 Attila BARTIS, *Stilheten*, ford. Daniel GUSTAFSSON PECH, Norstedt, Stockholm, 2009.

13 György DRAGOMÁN, *Den vita kungen*, ford. Maria ORTMAN, Bromberg, Stockholm, 2009.

14 Péter GÁRDOS, *Gryningsfeber*, ford. Daniel GUSTAFSSON PECH, Massolit, Stockholm, 2015.

15 Dénes KRUSOVSZKY, *Att gå sönder är så*, ford. Daniel GUSTAFSSON PECH, Rámus, Malmö, 2015.

16 Krisztina TÓTH, *Pixel*, ford. Daniel GUSTAFSSON PECH, Tranan, Stockholm, 2015.

17 Dániel VARRÓ, *23 dikter* [23 vers], ford. Ove BERGLUND, Robert MÁSHULT, György FENYŐ – Tünde ÚJVÁRI, Brända Böcker, Stockholm, 2015.

ban egyetlen kiadást érnek meg, viszont Gárdos regényét a 2015-ös svéd megjelenése után a következő évben újra kiadták. A kortárs magyar irodalom ismertebb írói mellett Rafi Lajos, roma származású erdélyi költő magyar verseit is ismerheti a svéd olvasó. A *Földhöz vert csoda* című kötet szinte minden versét lefordították svédre.¹⁹

A fordítók maguk valószínűleg nagy szerepet játszanak abban, hogy a potenciális kiadók figyelmét felhívják a kortárs és általában a magyar irodalomra. Az elmúlt tíz évben megjelent harmincnyolc fordítás tizenegy fordító nevéhez köthető, és a fordításokhoz nem használnak fel egy harmadik, közvetítő nyelvet. A legtöbb könyvet Daniel Gustafsson fordította, szám szerint nyolcat, és főleg a svédek számára még nem ismert írókat vezet be fordításai által a svéd köztudatba. Gustafsson mellett kiemelkedő helyet foglal el a fordítók között Ervin Rosenberg, aki többek között Kertész Imre, Nádas és Esterházy svéd fordítója, Ildikó Márky, aki Esterházyt, illetve Maria Ortman, aki Kertész Imrét, Nádas, Szerb Antalt és Márait fordítja.

A fentiekén kívül meg kell még említeni Ove Berglund fordítói és kiadói munkásságát. Berglund főként lírát fordít svédre, és olyan magyar költők fordítója, mint Weöres Sándor, Kosztolányi, Radnóti és Varró Dániel. Bevált munkamódszere, hogy a mások által elvégzett nyersfordításokat átjavítja és átdolgozza, majd saját könyvkiadójában (Brända Böcker) publikálja a köteteket.

Publikációs csatornák

Lars Wendelius, svéd irodalomkutató, aki többek között a svédországi migrációs irodalom kiadásának lehetőségeit is vizsgálta, négy kategóriába sorolta a svéd könyvkiadókat.²⁰ A lefordított könyvek népszerűsítésében és fogadtatásában ugyanis nagy szerepet játszik az, hogy mely svéd kiadók vállalják a publikálást. Wendelius csoportosításában a kiadók alapításának idejét, valamint azok státuszát vette figyelembe. Az első csoportba azokat az elismert ún. státuszkiadókat sorolta, melyek

18 MÓNKA MESTERHÁZI – ANNA T. SZABÓ, *Två ungerska poeter* [Két magyar költő], ford. ANNA SVENSSON – PER SVENSSON, Art Factory, Lund, 2008.

19 LAJOS RAFI, *Ett under, slaget till marken*, ford. OVE BERGLUND – TAMÁS GERGELY, Brända Böcker, Stockholm, 2010.

20 LARS WENDELIUS, *Den dubbla identiteten. Immigrant och minoritetslitteratur på svenska 1970–2000* [A kettős identitás. Bevándorló- és kisebbségi irodalom svédül 1970–2000], Centrum för multietnisk forskning, Uppsala, 2002, 25–26.

nagy múlttal rendelkeznek, és a svéd kulturális életben kiemelkedő jelentőséggel bírnak. Név szerint a Bonnier és Norstedt az a két nagy könyvkiadó, amely ebbe a kategóriába tartozik. A Norstedt kiadó a legrégibb még ma is működő svéd kiadó, melyet 1823-ban alapított Per Adolf Norstedt, és ahol az utóbbi tíz évben hat magyar szerző könyve jelent meg svéd fordításban: Bartis Attila egy, Kertész Imre két, valamint Krasznahorkai három alkotása.

A Bonnier kiadót szintén a 19. században, 1837-ben alapította Albert Bonnier, és napjainkra a legnagyobb szépirodalmi könyvkiadóvá nőtte ki magát Svédországban. A magyar szerzők közül Nádas Péter *Párbuzamos történetek* című munkája jelent meg a Bonnier gondozásában.²¹ Az 1900-as és 2000-es években más könyvkiadók is hozzácsatoltak ezekhez a kiadókhoz, mint például azt a Massolit kiadót a Norstedt-hez, amelyik Gárdos Péter *Hajnali lázának* gondozását vállalta. Azért is van jelentősége annak, hogy milyen kiadók vállalkoznak ezeknek a fordításoknak a kiadására, mert az első csoportba tartozó kiadóknál megjelent kötetek minőségi garanciát jelentenek. Ezen kiadók kiadványai általában előkelő helyet kapnak a svéd irodalmi közegben. A kiadók gondoskodnak a könyvek reklámozásáról, és a nagyobb napilapok és irodalmi lapok ezeket a publikációkat recenzálják is.

Wendelius második csoportjába azokat a kiadókat sorolta, amelyeket az 1900-as évek első felében vagy annál korábban alapítottak, de mára nincs olyan nagy befolyásuk, mint az első csoporthoz tartozó két könyvkiadónak. Az ebbe a kategóriába tartozó kiadóknál nem jelentek meg magyar művek az utóbbi években.

A harmadik csoportba az 1960-as évek után alapított kiadók tartoznak. Ezek közül az 1975-ben alapított Bromberg gondozta Dragomán György *Fehér királyát*, a Weyler kiadó pedig hét kötetet adott ki, négy Esterházy-művet, valamint három Kertész Imre-kötetet. Az 1992-ben alapított Tranan kiadó Márai *Naplóját* jelentette meg, míg az 1994-ben alapított Ersatz kiadó két Földényi F. László-kiadást gondozott. A már korábban említett Villányi-kötet gondozásáért felelős H:ström Text Kultur kiadó 1998-as alapításakor még csak antikváriumként és könyvesboltként üzemelt, majd 2000 után könyvkiadásra is vállalkozott. Az 1993 óta fennálló Sivart kiadó 2005 óta jelentet meg szépirodalmat, de ma már csak igen korlátozott számban. Náluk látott napvilágot

21 Lásd Péter NÁDAS, *Parallella historier*, ford. Maria ORTMAN, Bonnier, Stockholm, 2012, 2013.

2008-ban Márai *Füves könyve* és 2010-ben Szerb Antal *Pendragon legendája*. Mindkét kötetet Susanna Fahlström fordította.

Olyan kiadók is működnek, amelyek kifejezetten egy-egy nyelv vagy földrajzi terület szépirodalmának svéd nyelvű kiadására törek-szenek. Az 1998-ban alapított Perenn kiadó például közép-európai szépirodalom kiadására szakosodott. Náluk jelent meg Kosztolányi *Pacsirtája*. Hasonlóképpen külföldi irodalom kiadására vállalkozott a Nilsson kiadó is, amely nyelv szempontjából a nem angol nyelvű iro-dalom fordításainak gondozását vállalja. A Nilssonnál jelent meg két Szerb Antal-kötet is. A 2002-ben alapított Rámus szintén az európai irodalmat helyezte középpontba, és Krusovszky Dénes kötetét, vala-mint két Nádas-könyvet adott ki az utóbbi években.

Wendelius negyedik csoportja a különböző etnikai kiadókat, ma-gánkiadókat és intézeteket, illetve olyan könyvkiadási lehetőségeket foglal magába, amelyeknél tulajdonképpen a gazdasági tőke a mérv-adó, és az írók vagy fordítók saját finanszírozása segítségével bármi kiadható. Az előző kategóriákkal szemben a negyedik csoportba tar-tozó kiadók kiadványai ennél fogva marginalizált pozíciót töltenek be az irodalmi közegben.²² Kritikai szakvélemény hiányában megkérdő-jelezhető ugyanis a kiadványok irodalmi értéke. Az ebbe a csoportba sorolható kiadók esetén különbséget kell tennünk olyan magánkiadók között, amelyek alapításuk óta már több kötetet is kiadtak, és olyan könyvkiadási lehetőségek között, amelyeket a szerzők, illetve ebben az esetben a fordítók saját maguk finanszíroznak. Ez utóbbira példa a Nomen kiadó, amely Gábor Áron *Az embertől keletre* című művét adta ki Nyers Andor fordításában.²³

Egyelőre ehhez a csoporthoz tartozik a már említett Ove Berglund kiadója, a Brända Böcker is, amely ebben a tízéves periódusban nyolc kötetet jelentetett meg, amelyet magyarból fordítottak svédre.

A metaszövegek szerepe

Minél előkelőbb vagy nagyobb elismerésnek örvendő kiadónál látnak a fordítások napvilágot, annál több esélyt kapnak a művek arra, hogy a nagyobb példányszámnak köszönhetően több olvasóhoz eljussanak.

22 WENDELIUS, I. m., 26.

23 Lásd ÁRON GÁBOR, *Den röde faraons rike* [A vörös fáraó birodalma], ford. Anders NYERS, Nomen, Visny, 2010.

Ugyanezt a célt szolgálják a kiadók honlapján megjelenő íróportrék és biográfiák, valamint a napilapokban vagy irodalmi lapokban publikált recenziók és ajánlások. Jelentőséggel bírnak azonban azok a metaszövegek is, amelyek elő- vagy utószó, illetve fülszöveg formájában jelennek meg a könyvekben. Gyakran fordul elő, hogy a fordító írja ezeket a szövegeket azért, hogy nem is annyira a fordított alkotást, mint inkább a svéd olvasók előtt kevésbé ismert magyar szerzőt helyezze kontextusba.

A 2010-ben kiadott, Villányi László *időközben* című kötetének fordítását a fordító Daniel Gustafsson látta el utószóval, amelyben Villányi szövegeit Szapphó és Hérakleitosz ókori görög szövegrészleteihez hasonlítja. A világirodalom ilyen távlatából tér vissza a kortárs magyar irodalomhoz, amely szintén rövid bemutatást nyer. Gustafsson utal Tandori Dezső *Töredék Hamletnek* 1968-as verseskötetére, és annak a Tarján Tamás irodalomkritikus általi megítélésére. Ebből értesül a svéd olvasó arról, hogy a Tandori által bevezetett nyelvi materializmust vitte tovább Nagy László és Csoóri Sándor is, majd sokkal később ebből táplálkozik Villányi költészete is.²⁴ Ezután a kitekintés után tér rá Gustafsson Villányi életrajzára és a költő magyar irodalombeli elhelyezésére. Az utószó valóban értékes lehet az irodalomban jártas olvasóknak, ugyanakkor megkérdőjelezhető, hogy az átlag svéd olvasót közelebb viszi-e a szerzőhöz vagy a magyar irodalomhoz.

A világirodalmi kitekintés nem ritka ezen kötetek metaszövegeiben. Krasznahorkai svéd kiadója a magyar szerzőt W. G. Sebald és Thomas Bernhard szellemi örököseként mutatja be, ezáltal a világirodalom és német irodalom irányából próbálva a svéd olvasókhöz közelebb hozni irodalmi munkásságát. A Sebaldhoz való hasonlítás nem csupán az Angliában élő és elismert, német származású író alkotásbeli hasonlósága miatt jelentős, hanem amiatt is, hogy Krasznahorkait Sebaldhoz hasonlóan irodalmi Nobel-díj-esélyesként említik szinte minden évben a svédek. Kertész *Sorstalanság*ának svéd nyelvű, 2013-as újabb kiadásának előszóírója, Steve Sem-Sandberg azonban nem tekint még ennyire messzire. Kertész témáját egy Márai-naplóbeli témával köti össze, elvárva azt a svéd olvasóktól, hogy Márait is ismerjék.²⁵ Ezenkívül műfaji besorolásra is vállalkozik az előszó írója, amikor a *Sorsta-*

24 Daniel GUSTAFSSON PECH, *Efterord. "...närvarande är de frånvarande"* [Előszó. "... jelen vannak a hiányzóknak"] = László VILLÁNYI, *under tiden*, H:ström Text & Kultur, Umeå, 2010, 37–48, 42–43.

25 Steve SEM-SANDBERG, *Förord* [Előszó] = KERTÉSZ, *Mannen utan öde*, 5–6.

lanságot az ún. tanúirodalomba sorolja,²⁶ amelynek talán a legközelebbi magyar megfelelője a holokausztirodalom. A tanúskodással azonnal Elie Wiesel írói munkásságának és irodalmi felfogásának kontextusában is elhelyezi Kertész regényét. Az előszó utolsó részében pedig egy másik túlélő, Jean Améry német nyelvű esszéjére utalva keres az olvasónak további kontextust hasonló irodalmi alkotások számára.²⁷ A *Gályanapló* megemlékezésével Kertész írói munkásságának kontextusában is elhelyezi a *Sorstalanságot*, mintegy újabb Kertész-könyvet kínálva az olvasónak. A *Sorstalanság* egyediségét bizonyítva kiemeli a tanúirodalom fogalmköréből, és Sartre, illetve Camus műveivel összehasonlítva ideológiai irodalomnak nevezi Kertész regényét.²⁸

A magyar írók svéd befogadásához szükségesnek tűnik tehát az olvasók számára ismertebb világirodalmi példákkal megközelíteni az új szerzőket, így helyezve őket olyan kontextusba, amely a svéd befogadók számára érthetővé teheti őket.

Mesterházi Mónika és Szabó T. Anna válogatott versei ugyanabban a vékony kötetben jelentek meg, és Lars Gustaf Andersson előszavában a magyar líra svéd nyelvű fordításainak számszeri hiányosságára hívja fel a figyelmet. Az 1900-as évek első évtizedeiben elkészült fordításoktól indulva mai svéd nyelvű köteteket is említ, majd megállapítja, hogy leginkább Illyés Gyula és Weöres Sándor verseinek fordításait ismerhetik a svéd olvasók. Az előszó írója szükségesnek látja Mesterházi és Szabó T. Anna bemutatását, és kiemeli, hogy mindkettőjük a legkiemelkedőbb fiatal költőgeneráció budapesti képviselői, akik napjaink Magyarországról mutatnak képet az olvasóknak.²⁹ Ez az előszó ugyanakkor nemcsak az íróknak szentel figyelmet, hanem a fordítókra, Per és Anna Svenssonra is kitér. A mai budapesti alkotói körök képviselői közül a svédek által ismertté vált Tóth Krisztinát is megemlítik, és a kötet íróinak irodalmi példaképei közül Nemes Nagy Ágnes. A két szerző életútja és munkássága, témáik, költői eszközeik is rövid bemutatást nyernek.

Más előszóírók is szívesen utalnak az aktuális magyar szerző korábbi svéd megjelenésére. A Kosztolányi-novellák és -versek 2011-es válogatáskötetének előszavát Ove Berglund írta, aki a korábban Svéd-

26 *Uo.*, 7.

27 *Uo.*, 14.

28 *Uo.*, 12.

29 Lars Gustaf ANDERSSON, *Förord* [Előszó] = MESTERHÁZI – SZABÓ T., *I. m.*, 9.

országban működő magyar nyelvész, Lotz János Kosztolányiról írt jellemzésével indít. A szöveget Lotz az 1944-ben megjelent magyar versek svéd fordításához írta.³⁰ Ugyanakkor a világirodalmi kontextusba helyezés sem maradhat el, és ezért Berglund Oscar Wilde-hoz hasonlítja Kosztolányit. A világirodalomból a magyar irodalomra tér át, és Karinthy Frigyest Kosztolányi barátjaként említi, majd röviden rávilágít a Kosztolányi és Ady közötti különbségre is. Kosztolányi olyan művei is felbukkannak az előszóban, amelyeket a svéd olvasók fordítás hiányában esetleg csak más nyelveken ismerhetnek. Ezzel szemben a *Párbuzamos történetek* első részének fűlszövegében Nádas csak svédre fordított köteteket tüntet fel, ami a svéd olvasók szemszögéből elegendő információ.

Az előszókat olvasva felmerül a kérdés, hogy ezek valóban minden esetben segítik-e az olvasót. Többször is előfordul, hogy a kontextus miatt legjobb szándékkal megemlített több magyar író nevét látva az átlag svéd olvasó inkább érzi magát kirekesztve a témából, mint hogy közelebb érezné magát a magyar irodalom megértéséhez. Mikor például a Varró Dániel-kötet hátlapján a svéd olvasók számára új költőt Weöres és Kányádi stílusán keresztül mutatják be, elvárják az olvasótól, hogy fenti magyar szerzők munkásságát és stílusát ismerjék. Ugyanígy a magyar irodalmi díjak és elismerések felsorolása egy-egy szerző kötetén nem minden esetben segíti a svéd olvasót az író pozíciójának megértésében.

Szerencsésebbnek mondhatóak azok a metaszövegek, amelyek az olvasók számára ismert szerzőkre vagy művekre utalnak. Márai *Napló 1984–1989* 2014-es, svéd nyelvű kiadásához a fordító, Ervin Rosenberg írt előszót, és a svéd olvasók előtt már ismert Kertész Imre esszéjét csatolták utószóként. Az előszó Márai biográfiája mellett műveinek külföldi (francia, olasz) kiadásával is foglalkozik, és a svédül megjelent művekre is utalás történik (*Az igazi* 1941-ben jelent meg svédül, a *Vendégjáték Bolzanóban* 1940-ben). Ebben az előszóban történik először utalás a Márai-kötetek feltételezett svéd befogadására és fogadtatására, megemlítve, hogy a korábban megjelent kötetek egy-egy példánya csupán négy svéd könyvtár állományában található meg, így nem valószínű, hogy sokan olvassák azokat. Márai másik három könyve már a 2000-es években jelent meg svédül: *A gyertyák csonkig égnek* 2000-ben, az *Eszter hagyatéka* 2002-ben és a *Füves könyv* 2008-ban.

30 *Ungersk dikt* [Magyar vers], szerk. Kálmán PÁNDY – Hans-Eric STENBORG, Ungerska institutet, Stockholm, 1944.

A kötetek könyvtárakban is megtalálhatóak és könyvesboltok is forgalmazzák őket. A fülszöveg nem csupán a szerzőről, hanem a fordítóról, Ervin Rosenbergről is említést tesz.

A fordító munkájáról egyébként nem sokszor esik szó. Ove Berglund Radnóti-válogatáskötetében fordítóként szólal meg saját munkáját méltatva, amelyben elismeri, hogy nehéz formailag hűnek maradni az eredetihez, mind a rímek megtalálásakor, mind pedig a hexametek és disztichonok megalkotásakor.³¹

A nagyobb kiadóknál megjelent szerzők munkáját nem minden esetben helyezik magyar kontextusba. Inkább világirodalmi példákat használnak fel, amennyiben mindenképpen valamelyik más íróhoz hasonlítják az aktuális magyar szerzőt. Bartis Attila *A nyugalom* című regényét a svéd kiadó oldalán az utóbbi évek legfigyelemreméltóbb európai regényeként hirdetik. A svéd Svenska Dagbladet című lapban megjelent recenzió írója pedig Kafka stílusát látja a regényben.³²

A magyar irodalom fordítások általi jelenléte a svéd irodalmi köztudatban nem mondható általánosan ismertnek, de folyamatos a magyar szerzők bemutatása a svéd irodalmi közegben. Ebben a munkában vélhetően maguknak a fordítóknak van a legnagyobb szerepük, akik nem csupán a fordításért felelnek, hanem gyakran szerepet játszanak a szerzők és alkotások magyar, illetve más nyelvű irodalmi közegben betöltött jelentőségének felismerésében, a svéd könyvkiadókhoz való beajánlásukban és az utómunkák elvégzésében is.

31 Ove BERGLUND, *Förord* [Előszó] = Miklós RADNÓTI, *Krig, död, kärlek. Dikter i urval* [Háború, halál, szerelem], Brända Böcker, Stockholm, 2009, 5–8, 8.

32 Jeana JARLSBO, *Förvirringen efter friheten* [A szabadság utáni zavar], Svenska Dagbladet 2009. nov. 23.